

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

**СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ТА
ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ
В ЦИФРОВУ ЕПОХУ:
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 22 квітня 2026 року

Том 2

Одеса
2026

УДК 34:004:316.4(477)
С 70

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 23.04.2026 р.)*

За загальною редакцією академіка **С. В. Ківалова**

**С70 Соціально-політична та правова система України в цифрову епоху: сучасні виклики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 22 квітня 2026 р.) / заг. ред. С. Ківалова ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2026. – Т. 2. – 684 с.
ISBN 978-617-8763-16-9**

Матеріали конференції узагальнюють результати наукових досліджень і практичних напрацювань учених, фахівців та представників професійних спільнот, виконаних в умовах воєнного часу та глибоких суспільних трансформацій.

У збірнику представлено широкий спектр наукових розвідок і практико-орієнтованих досліджень, що охоплюють актуальні проблеми публічного та приватного права, функціонування держави, судової та правоохоронної системи, а також трансформації суспільних процесів у цифрову епоху. Значну увагу приділено питанням адміністративного, фінансового, конституційного, міжнародного, морського та митного права, а також сучасним викликам у сфері кримінального права, кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності.

Окремі наукові секції присвячені проблемам удосконалення судоустрою, діяльності прокуратури, адвокатури та інших правоохоронних органів, розвитку трудового права і права соціального забезпечення, а також реформуванню цивільного, господарського, земельного, екологічного та енергетичного права. Збірник відображає також міждисциплінарний характер сучасних досліджень, охоплюючи питання філософії права, світових соціально-політичних процесів, соціології та психології, економіки та підприємництва в умовах війни і повоєнного відновлення. Важливе місце посідають дослідження у сфері інформаційних технологій, кібербезпеки, штучного інтелекту та математичного моделювання як ключових чинників забезпечення національної безпеки.

Крім того, у збірнику висвітлено проблематику педагогіки, лінгвістики права, перекладознавства, журналістики, фізичної та військової підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розрахований на науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти та практиків у галузях права, економіки, соціології, психології, політології, інформаційних технологій і суміжних дисциплін.

УДК 34:004:316.4(477)

Відповідальний за випуск професор **М. Р. Аракелян**

Матеріали видано в авторській редакції.

ISBN 978-617-8763-16-9

© НУ «Одеська юридична академія, 2026
© Автори статей, 2026

Шамота Олександр Володимирович

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОДНОСТАТЕВИХ ПАРТНЕРСТВ В УКРАЇНІ:
ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ. 118

Боярчук Михайло Вікторович

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ ДОГОВОРУ ПРО СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ. 121

Вовчок Руслан Володимирович

ЗАХИСТ ПРАВ ЗАМОВНИКА ТА ВИКОНАВЦЯ У ДОГОВОРАХ ПРО НАДАННЯ
ІТ-ПОСЛУГ. 126

Гнатенко Сергій Сергійович

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ
ПЕРЕВЕЗЕННЯ ПАСАЖИРІВ. 129

Гнатюк Дмитро Володимирович

ДОГОВІР ДАРУВАННЯ ЦИФРОВИХ АКТИВІВ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ. 134

Коваленко Сергій Олегович

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. 138

Новиченко Михайло Юрійович

ЦИФРОВІ ОБ'ЄКТИ ЯК КАТЕГОРІЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА: ОНТОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ. 143

Романовський Денис Сергійович

ВПЛИВ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ НА МАЙНОВІ ПРАВА ЛЮДЕЙ
ПОХИЛОГО ВІКУ. 145

Стрілець Михайло Ігорович

СПОСОБИ ТА МЕХАНІЗМИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ СТОРІН В УМОВАХ ІНТЕРНЕТ-
СЕРЕДОВИЩА: ПРИВАТНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР. 148

Тітова Аліна Олексіївна

КОНЦЕПЦІЯ БАГАТОРІВНЕВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА МАНІПУЛЯЦІЮ ІНФОРМАЦІЄЮ В
ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ. 150

Шипков Єгор Олексійович

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ. 154

Якушев Станіслав Ігорович

КОМПЕНСАЦІЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА (НА
ПРАКТИЦІ СУДУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ). 156

СЕКЦІЯ 14. ЦИВІЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО У СВІТЛІ РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ

Голубева Неллі Юрїївна

РОЗПОДІЛ СУДОВИХ ВИТРАТ МІЖ СТОРОНАМИ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ США. 160

Андронов Ігор Володимирович

ФОРМУЛЮВАННЯ ПОЗОВНИХ ВИМОГ ТА ЇХ ОЦІНКА СУДОМ. 163

Волкова Наталія Василівна

ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ ЗАКОННИХ ПРЕДСТАВНИКІВ У ЗАХИСТІ ПРАВ МАЛОЛІТНІХ ТА
НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ. 165

Бут Ілля Олександрович

ЩОДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ НАЛЕЖНОГО ВІДПОВІДАЧА У СПРАВАХ ПРО ЗАХИСТ
ЧЕСТІ, ГІДНОСТІ ТА ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ. 169

Дрогозюк Крістіна Борисівна

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ. 173

Ліопол Інна Михайлівна

АПЕЛЯЦІЙНИЙ ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ У СВІТЛІ
СТАНДАРТІВ СПРАВЕДЛИВОГО СУДУ. 177

4. Гранін А. П. Повноваження представника та його реалізація за цивільним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.03. Одеса, 2005. 20 с.

5. Волкова Н. В. Захист сімейних прав та інтересів дитини у цивільному судочинстві : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2022. 444 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/23333>

6. Volkova N. On the legal regulation of protection of the rights and interests of the child from domestic violence (certain aspects). *Art and Science. Estonia*. 2021. № 5. С. 53–66. URL: <https://www.artandscience.info/index.php/journal/article/view/57/57>

7. Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / за ред. С. С. Бичкової. Київ : Атака, 2008. 840 с.

8. Кравчук В. М., Угриновська О. І. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України. Київ : Істина, 2006. 944 с.

Ключові слова: законне представництво, цивільне судочинство, малолітні особи, неповнолітні особи, захист прав дитини, законні представники, цивільний процес, цивільне судочинство.

Key words: legal representation, civil proceedings, minors, juveniles, protection of children's rights, legal representatives, civil procedure, civil proceedings.

Бут Ілля Олександрович

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу, кандидат
юридичних наук, доцент*

ЩОДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ НАЛЕЖНОГО ВІДПОВІДАЧА У СПРАВАХ ПРО ЗАХИСТ ЧЕСТІ, ГІДНОСТІ ТА ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ

Питання визначення належного відповідача у справах про захист честі, гідності та ділової репутації традиційно належить до числа складних як у теоретичному, так і у практичному вимірі. Особливої актуальності воно набуває у випадках, коли оспорувана інформація поширюється посадовою або службовою особою під час виконання нею своїх обов'язків, адже у таких правовідносинах поєднуються елементи приватноправового захисту особистих немайнових прав та публічно-правового статусу поширювача, що зумовлює необхідність чіткого розмежування правової природи відповідальності. Наявна правозастосовна практика демонструє неоднорідність підходів до вирішення питання про можливість участі посадової чи службової особи як відповідача у відповідній категорії справ, зокрема у частині пред'явлення вимог про відшкодування майнової та моральної шкоди. Наприклад, у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 24 березня 2021 року у справі № 428/3780/20-ц суди розглянули по суті вимоги позивача

до виконуючого обов'язки голови міської ради, а не безпосередньо до міської ради [1].

Проблематика ускладнюється також тим, що в межах цивільно-правового регулювання відповідальність за поширення недостовірної інформації має специфічну конструкцію, яка відступає від загального принципу індивідуалізації відповідальності, а у сфері інформаційних відносин законодавець використовує особливий підхід до визначення суб'єктів. Це породжує питання щодо того, чи може посадова або службова особа розглядатися як самостійний суб'єкт деліктної відповідальності, чи її дії мають кваліфікуватися як дії відповідної юридичної особи.

Стаття 1 Закону України «Про інформацію» № 2657-ХІІ від 02 жовтня 1992 р. (далі – Закон) визначає, що у даному Законі терміни вживаються у спеціальному значенні: «суб'єкт владних повноважень – орган державної влади, орган місцевого самоврядування, інший суб'єкт, що здійснює владні управлінські функції відповідно до законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень» [2]. Надане визначення є дещо відмінним від визначення суб'єкта владних повноважень, закріпленому у п. 7 ч. 1 ст. 4 КАС України, яке охоплює орган державної влади (у тому числі без статусу юридичної особи), орган місцевого самоврядування, їх посадова чи службова особа, інший суб'єкт при здійсненні ними публічно-владних управлінських функцій на підставі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень, або наданні адміністративних послуг [3]. Однак можна зробити висновок, що категорія «посадова чи службова особа» в розумінні Закону цілком охоплюється категорією «інший суб'єкт, що здійснює владні управлінські функції».

Відтак, суб'єкти владних повноважень, в тому числі службові та посадові особи, є суб'єктами інформаційних відносин поряд із фізичними, юридичними особами та об'єднаннями громадян (ст. 4 Закону), Закон наділяє їх особливими правами та обов'язками у сфері інформаційних відносин. Тоді як згідно зі ст. 2 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) учасниками цивільних відносин є фізичні особи та юридичні особи, держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні держави та інші суб'єкти публічного права. Відтак прослідковується відмінність у суб'єктному складі інформаційних та цивільних правовідносин.

На перший погляд, може скластися враження про наявність колізії між вищенаведеними нормами: ЦК України не виокремлює «суб'єктів владних повноважень» як самостійну категорію учасників цивільних відносин. Однак ця відмінність є удаваною, а не реальною колізією, і пояснюється різною функціональною спрямованістю обох актів. Слід враховувати, що Закон України «Про інформацію» є спеціальним актом, який регулює інформаційні правовідносини, тоді як Цивільний кодекс України – це загальний акт приватного права, що визначає засади цивільних відносин. Предметна сфера вказаних актів є різною, адже Закон регулює не тільки цивільні за своєю природою правовідносини, а й інші, які можуть бути охарактеризовані як адміністративні.

Частина друга ст. 31 Закону фактично встановлює особливості відповідальності за поширення інформації, зокрема щодо діяльності суб'єктів владних повноважень та інших учасників інформаційних відносин. Однак відмінність у суб'єктному складі не означає суперечності, адже у сфері інформаційних відносин законодавець свідомо деталізує суб'єктів (виділяючи суб'єктів владних повноважень як окрему категорію). При цьому, суб'єкт владних повноважень у розумінні Закону не втрачає своєї правосуб'єктності у якості фізичної чи юридичної особи, як їх визначає ЦК України. Подібний підхід щодо виокремлення особливого суб'єктного складу для цілей спеціального законодавства використовується і в інших законах: у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» суб'єктами договірних відносин є адвокат і клієнт, у Законі України «Про захист прав споживачів» учасниками споживчих правовідносин є споживачі товарів, робіт і послуг та виробники, продавці товарів, виконавці робіт і надавачі послуг (що також не відображає поділу суб'єктів правовідносин за ЦК України) тощо. Однак це не означає, що із прийняттям спеціального закону відповідні положення мають бути відображені у ЦК України.

На можливість участі у якості сторони у цивільній справі посадової або службової особи вказує ч. 2 ст. 31 Закону, за якою «суб'єкти владних повноважень як позивачі у справах про захист честі, гідності та ділової репутації вправі вимагати в судовому порядку лише спростування недостовірної інформації про себе і не мають права вимагати відшкодування моральної (немайнової) шкоди. Це не позбавляє посадових і службових осіб права на захист честі, гідності та ділової репутації в суді». Очевидно, що у цивільному процесі посадові і службові особи в такому випадку набуватимуть статусу позивача як фізична особа, адже звертатимуться на захист власних прав та інтересів, а не на захист прав «суб'єкта владних повноважень»: за ст. 48 ЦПК України позивачем і відповідачем можуть бути фізичні і юридичні особи, а також держава. З цього слідує і можливість посадових і службових осіб бути відповідачем, адже у справах про захист честі, гідності та ділової репутації, що розпочаті за їхнім позовом, до них може бути пред'явлено зустрічний позов.

Водночас, в силу ст. 277 ЦК України відповідачем у справі посадова або службова особа може бути тоді, коли вона є поширювачем інформації, однак яка, поширюючи інформацію, не діє на виконання своїх посадових (службових) обов'язків. Насправді суть питання полягає у визначеності належного відповідача у справах щодо захисту честі, гідності, ділової репутації фізичної особи. Ст. 277 ЦК України визначає, що поширювачем інформації, яку подає посадова чи службова особа при виконанні своїх посадових (службових) обов'язків, вважається юридична особа, у якій вона працює, що формує спеціальну модель деліктної відповідальності, яка відступає від загального принципу індивідуалізації відповідальності, покладаючи її на юридичну особу як носія публічної функції, а посадова (службова) особа реалізує не власну волю, а волю юридичної особи, від імені та в інтересах якої вона діє. Зазначений підхід відповідає класичній док-

трині органу юридичної особи, відображеній у статті 92 ЦК України: юридична особа набуває цивільних прав та обов'язків і здійснює їх через свої органи, які діють відповідно до установчих документів та закону. Дії органу юридичної особи є діями самої юридичної особи. Відтак, публічна заява, рішення або повідомлення, зроблені посадовою особою органу державної влади чи місцевого самоврядування в рамках реалізації службових функцій, юридично є діями відповідного органу.

Як зазначає Н. В. Никитченко, «органи влади та їхні представники (посадові особи) діють не від свого імені, а в інтересах держави, тому притягнення їх до відповідальності має свої особливості та включає особливі, властиві лише такому виду відповідальності складові. Умовно їх можна поділити на здатність держави відповідати за діяльність своїх органів і здатність вищих державних органів підтримувати правопорядок унаслідок здійснення контролю за діяльністю нижчестоящих органів» [4].

Відтак, у вказаній категорії справ не має значення, чи було поширено недостовірну інформацію державним органом як суб'єктом владних повноважень, чи посадовою особою як суб'єктом владних повноважень. Пред'явлення позовної вимоги до неналежного відповідача є самостійною підставою для відмови у задоволенні позову. На етапі відкриття провадження не завжди є можливість встановити належність відповідача: «у разі поширення такої інформації посадовою чи службовою особою для визначення належного відповідача судам необхідно з'ясувати, від імені кого ця особа виступає. Якщо посадова чи службова особа виступає не від імені юридичної особи і не при виконанні посадових (службових) обов'язків, то належним відповідачем є саме вона» [5]. Вказані обставини можна оцінити тільки з'ясувавши дійсні обставини справи та перевіривши їх доказами.

Закриття провадження у справі на підставі пункту 1 частини першої статті 255 ЦПК України можливе виключно тоді, коли справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства. (якщо спір має розглядатися за правилами адміністративного, господарського судочинства чи взагалі не підлягати розгляду у порядку жодного із видів судочинства). Пред'явлення позову до неналежного відповідача не свідчить про відсутність предмета спору чи юрисдикції суду, а тому не може бути підставою для закриття провадження. Отже, єдиним належним процесуальним наслідком є відмова у задоволенні позову.

Список використаних джерел:

1. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 24 березня 2021 року у справі № 428/3780/20-ц. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95780934>.
2. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2657-12>.

3. Кодекс адміністративного судочинства України: Кодекс України; Кодекс, Закон від 06.07.2005 № 2747-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2747-15>.

4. Никитченко Н. В. До питання відповідальності органів влади. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. Вип. 1. С. 186-190. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/muvnudp_2017_1_32.

5. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи : Постанова Верховного суду України від 27.02.2009 № 1 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/v_001700-09.

Ключові слова: цивільний процес, захист честі, гідності та ділової репутації, належний відповідач, суб'єкт владних повноважень, судова практика.

Key words: civil procedure, protection of honor, dignity and business reputation, proper defendant, public authority entity, judicial practice.

Дрогозюк Крістіна Борисівна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу, кандидат
юридичних наук, доцент*

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Сучасний етап розвитку правової системи України характеризується активним впровадженням цифрових технологій у сферу судочинства. Одним із найбільш перспективних напрямів є використання штучного інтелекту (далі – ШІ) у цивільному судочинстві. Цифровізація правосуддя зумовлює необхідність переосмислення традиційних процесуальних інститутів, адаптації законодавства та вироблення нових підходів до забезпечення ефективності судового захисту прав і свобод людини.

Актуальність обраної теми зумовлена тим, що впровадження штучного інтелекту у сферу судочинства, з одного боку, відкриває широкі можливості для оптимізації процесуальної діяльності, а з іншого – породжує низку суттєвих ризиків, пов'язаних із забезпеченням фундаментальних принципів справедливого суду, змагальності та рівності сторін. У зв'язку з цим, у вітчизняній правовій доктрині спостерігається стійка тенденція до зростання інтересу до цієї проблематики. Зокрема, значний внесок у розробку питань використання штучного інтелекту в судочинстві здійснили такі науковці, як Д. П. Богатчук, О. М. Борщевська, О. О. Грабовська, І. В. Жукевич, О. О. Кармаза, А. В. Кожевнікова, І. В. Склиаренко, М. В. Парасюк та інші.